

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

10849

891.99

12-49

.230

ԳԻՐԳՈՐ ԿԱԻԱՓԱ

ՆԻՆՈՒԹ

ՊԵՏԱՐՈՒԹԻՆ

ՌՈՍՏՈՎ. (Գործի գեղարվեստ)

ՏՊԱՐԱՆ ԹՈՎԱՆՆՈՒ ՏԵՐ-ԱՄՔԱՆՈՒԹԵՆՆԵՐ

1878.

2003

891.99
Խ-49

2593

891-99
10-49

7

ԳԻՐԳՈՐ ԿԱԽԱՓԱ

Հ Ի Ն Ո Ւ Թ Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ն

1585

1.

Ես ձեզի ի՞նչպէս ասիմ որ՝ տեղով
հասկընաք ինչ ասել է ճիգ վիթը:
Ճիգ վիթը, ճանրս . . . ամա երկան պա-
րակ լօ-լօ-լօ պէտք է որ. արիցէք սիֆ-
թէ ես ձեզի մէքամ էղած պան պատ-
միմ, անկէ ետքը ինքերըդ կը հասկը-
նաք ճիգ վիթը ինչ ասել է:

Ֆրանցիային մէջը, ճանրս, ատենով
ժամանակով իրեն համար մէքամ խա-
րերով մարդ կար էղիլ է. ատ մարդը
ունեցիլ է կնիկ, մէքամ ալ ախջիկ, ու
ատ ախջիկէն մատտէ հէչ ուրիշ զաւակ
ունեցած չէ. հասկըցէք քի ինչպէս պի-
տի սիրէ էղիլ է նա ատ աչքի լուսին
պէս մէքատիկ ախջիկանը: Ալալ պիւ-

4851
91

րինճիւք ու խումաշ հազցընել, ալալ էրկու-իրեք նեանքա պայել, ալալ նարա ամէն աչքին տեսածը ու սիրտին ուզեցածը համան պերել տիմացը տընել, ես ի՞նչ կիտնամ, պէտք լարնը՝ հոգին ալ այեամիշ անելու չէ եղիլ է նարա համար. առ խարէր շտէ սիրիլ է նարան: Չիսիրվելու եալ զաւակ էղած չէ մախտումը. էրէսը թամամ սիւրէթ, փուքի պէս ճիփ-ճերմակ, թուշերն ալ մայիսի պացված ալ վարդը. մազերը քաստանայի կուն, էրկան, սըխ ու պուռմա պուռմա. պոյը պացըռ, մէջքը նազուք, մատերը պալմոմիէ խորդացի պէս. խօսքըս ի՞նչ երկընցնում, կայնած տեղը թամամ մէքամ քառթինքա՝ Սիրտն ալ, կասին, ամպէս բարի եղիլ է որ՝ աղքատի, ոընչպէլի ու խարիպիկիտի համար հոգին պիլէ այեամիշ չի անիլ, չէրի ստակ, եա հաց, եա հալաւ մեղքընայ ու չիտայ նոցա:

Տայմա եղիլ է տունէն տուս էրթալն իբէն քըշելօքը իլինք ստակ կառնէ, ալայը աղքատներուն կըպաժնէ ու ճէպը պարսպ ետ կուգայ: Ա՛ս՝ մէկ չէ, էրկու չէ, իրեք չէ, ասվածային իր օրը ատպէս կանէ եղիլ է: Շտէ հասկըցէք ինչպէս աղէկ աղջիկ եղածը: Շընտըխ ես ծեզի կը հարցունում՝ ո՞ր անհոգի անհաւատին ծեռքը պիտի վերնար իտա հրեշտակին զէշութին անելու: Ա՛մմա, արի նայէ որ՝ կըտնըվիլ է եղիլ է ատպէս ցուցանք մարդ:

Մեր հայերուս հոգևորականը, ինչպէս կիտիք նը, էրկու չէշիտ կըլայ՝ մէկը կարգըված, մէկալը կուսակրօն, կոյեա չի կարգըված, ինչպէս որ վարդապետներն ու ճգնաւորներն ին. ամա ծուկուտօղներուն հէմ տէրտէր՝ տիրացուն կուսակրօն ին, հէմ ալ վարդապետը (ժողովուրդին ասածին նայիս նը՝ վայ ան չի կարգըվելուն, սէօզտէ, աշ-

խարականներէս պէթէր ին). ատոր լա-
 ֆը իիստ էրկան է եալ. ամա ատ չէ
 պանը: Կուկուտողները մէկ սոյ վար-
 դապետներ ալ ունին, որ ճիզվիթ կա-
 սին. ատ ճիզվիթները, սէօզտէ, Ասծու
 առջև ուխտ ու իոստմունք արիլ ին,
 իրենց սիրտին մուրատին հասնելու հա-
 մար, հէչ մէկ գէշութիւնի տիմաց կանգ
 չառնուն. պէտք եղած ատենը ազամ-
 օրդու արունը վօթելը, աղու տալը,
 թէմիզ մարդու անունը աճըուելը, սևը
 ճերմակ, ճերմակը սև ցուցները նացա
 համար ամպէս հասարակ պան է, ինչ-
 պէս որ մեզի համար մէկ կաւաթ ճուր
 իմելը: Աւ ատ ամէն գէշ պաները կա-
 նին նաքա, իրենց ասածէն, Ասծու ա-
 նունին համար: Ելնտըի թէկարան
 հասկըցա՞ք ճիզվիթներուն ինչ սոյ մար-
 դիք եղածը:

Նփօր աղլի ախջիկը կուգայ տասնը-
 չորս ասրու կըլանը՝ հարը մարը կու-

զին հէմ տունը պայել, հէմ ալ աղէկ
 վարժեցունել, զէրէ փէնցիօնի մէջ իա-
 փաթմիշ անելու չին իըյմըշիլ, ամա
 շէնքով վարպետ ո՛ւտեխէն կուտնուն:
 Նացա տունին տէրտէրը մէքամ կէնճ
 տղի վրայ սալըի կանէ, ամա չի ասիլ
 նա ճիզվիթ է տէյին, զէրէ կիտէ որ՝
 ճիզվիթ անունը լըսին նը, հարը մարը
 հէչ իայիլ ըլլալու չին տուռէն նես
 իսթելու: Ղիզվիթը որ կանը, ինքը հո-
 գևորական է ամա՝ վրայի հալաւը ինչ
 ուղենայ ան կը հագնէ, ամպէս որ՝ նա-
 ցա վով եղածը մարդ չիմանալ, եփօր
 ինքը իրեն պերանովը չասէնը. ինքնալ
 ին՞ է ինչ՝ համան էլլէ ու „ես ճիզվիթ
 իմ“ ասէ: Ի՞նչ խօսքըս երկընցունում,
 տունին տէրտէրին իայրէթով, աղլի
 հրեշտակի պէս թէմիզ ախջիկանը վար-
 ժապետ կուտան մէքամ կէնճ, տեսօք
 ու պանպարակ ճիզվիթ:

Լչկու տարի ախջիկը ատ ճիզվիթին

քովը կը վարժըվի: Մեղքերը առնել պէտք է, ճիգ վիժները ասլը քեամիլ ին տղայ վարժեցընելու, սէօզտէ նացա պէս կիտուն հոգևորական հէչ մէկ ազգ չունի: Ետ էրկու տարվան մէջը ախջիկը շատ պան կը սորվէնայ, ամա հազար մեղք որ՝ ատ սորված պաներուն մէջը ամպէս պաներ ալ կըլայ, որ մարդուս լուզուն չի տառնալ ասելու: Պանին էութիւնը աս է որ՝ օղորմելի միամիտ ախջիկան կօտին, քանի կերթայ, մէջքին կարճ կուգայ. ամա ախջիկանը հէչ ումուռին ալ չէ, զէրէ նա աղլի ճիգ վիժին արդրի իրեն փեսան կը ճանչնայ, որ ասօր վաղը վրան պիտի պսակվի. մախոսումը ի՞նչ կիտնաքի նա ճիգ վիժ է ու ճիգ վիժը կուսակրօն կըլայ տէյին:

Ե՛մա՝ պապան մաման կը պաշլային, ճանրս, ֆառղին էրթալու, որ ախջիկը մէկ թիւրլիւ է, ամա մէկէն իմէկ զէչ պան հէչ միտքերէն չի անցնիլ, ու ի-

րենց մէջը խօսք մէկ կըլան ախջիկան էտեէն մուխայէթ ըլալու: Մէկ քըշեր ճը՛ռռ տէյին ծան կըլսվի ախջիկան պառկած օտային սէմթէն. էրիկ կնիկ համան եաթախներէն կէլլին, ըսլովէն կերթան անկաճները տուռին արալըխին կըտընին, ու ի՞նչ լըսինը աղէկ է. ախջիկը փէնճէրէէն նես կառնէ աղլի վարժապետին: Սուս փուս չըախ կըվառին, հըռըճման նես կըմուտնուն ու չիտեննելու պաներ կըտեննուն: Ճիգ վիժը՝ կտակը, հալաւը, կօշիկը, չուքին-պանը շուտ մը-թէղ խափմիշ կանէ, տիթ պապամ, փէնճէրէէն տուս կըթապլէ, տըրիլ իսնը՝ կըտիը:

Համան փալիցին խապեր կուտան, „ասպէս ասպէս պան է, կատին, շուտ իտա մարդուն կուտնուք“. փալիցն ալ աճէլէ պէշլինէր կըխրկէ աղլի մարդուն օտան: Տունին տէրը նոցա տիմացը կէլլէ՝ „որի՞ն կուզիք“ կասէ: — Եսպէս

ասպէս լեվէնտ տղի կուզինք, կասին
 պէշինները: „Հըռոմ քաղաքը կրնաց“,
 կասէ տունին տէրը: Ան ատէնները թէ-
 լեկոա՞ֆ մի տահա եղած չէ, չէնէ ան
 քաղաքը թէլէկոաֆ ունեցա՞ծ մի չէ,
 էնճամը կրցած չին վրայ-կուլխու տղին
 էտէն խապէր խրկելու: Աէկ քանի
 ծիաւորներ վազցուցիլ ին ամա՛ ճամ-
 փայ շատ, ո՞ր սէմթը կրնացիլ է. էն-
 ճամը տղին պրոնելու կրցած չին:

Քիչ մը անցնելէն էտե կիմացվի ատ
 տղին վով էղածը, աճէլէ նարա մեծա-
 ւորին մէկ կիր կրկրրին ու կրինդրին
 ինչպէս ալ լանը, աղլի ճիզվիթին կուտ-
 նուն ու ծեռքը ոտքը կապած խրկին,
 որ դատաստանի տան: Հըռոմէն կիր
 կուզայ քի՛ ատ մարդը Ամերիքա խրը-
 կրված է հոնի կուսպաշտ, եապանի մար-
 դոցը Քրիստոսի հաւատին տանցնելու:
 Պանը ասպէս վեց ամիս կրմնայ: Արա-
 լխտա աղլի ախջիկն ալ կաղատվի: Ամա

պապան մաման չուզին թէվէքէլի ատ
 պանէն վազ գալու. փիթուն քաղաքը
 ժաժք կելլէ, միւճէրէթ կուզին խտա
 մարդուն դատաստանի տալու, որ ալայ
 ճիզվիթներուն ճառէզ անին, հալխին
 աչքը պանան ու ամենին հասկրցնուն
 քի՛ ճիզվիթ ասածըտ ինչպէս խալպ,
 սոյսըղ ու զարարլը մարդ ին տէյին:
 Ի՛նչ կանին, ի՛նչ չին անիլ, վերջը վերջը
 աղլի մարդուն կրկուտնուն, ծեռքը ոտքը
 կապած քաշքաշ կրպերին, կրկայնեց-
 նուն դատաւորին դիմացը: Ղատարա-
 նին մէջն ալ հալխ թօփ էղիլ է, հալխ
 թօփ էղիլ է որ՛ ասեզ ձգելու տեզ
 մնացած չէ. գէրէ ամէնքն ալ կուզին էղիլ
 է մէքամ շալվէր, սուտպուրուց, նաճիլէ
 տեղը հալխին անունը կոտոօղ վարդա-
 պետի ճառէզ էղածը իրենց աչքովը
 տեսնել: Տեսնելու եալ պան է ախրո:

Ղատաւորը կրտառնայ աղլի ճիզվի-
 թին ու կասէ „Տուն խա մախսումին

մեղքը մըտիլ իս՝: — Չէ, կասէ ճիգ-
վիթը, ես ատպէս պան արած չիմ,
կասէ: Ախջիկանը կըհարցունէ դատա-
ւորը „Տուն իսա մարդուն վրան ի՞նչ
ասելիք ունիս, կասէ:—Ասելիքս ան է,
կասէ ախջիկը, որ տա խոսք տուվիլ էր
վրաս պսակվելու, ու ատոր համար ես
ինքս ինծի հաւատացիլ էի նարան:
„Տղատ որինմէ՛ն է“ կըհարցունէ դա-
տաւորը:—Աս մարդունմէն է, կասէ ախ-
ջիկը ու մատով ճիգվիթին կըցուցնէ:
„Ա՛ի հաւատալ, կասէ տէնքսըզ ու
սուտզուրուց ճիգվիթը. աս ախջիկը որ
կայ՝ սաղ քաղաքիս մէջը մէքամ լէ-
վէնտ տղայ թողուցած չէ, որ հետերը
իրեն անունը կոտուած չիլայ: Աս որ
կըլքսէ՝ ախջիկանը սիրտը կանցնի, վար
կիցնի: Ամա դատաւորը չի հաւատալ
տղին: „Սուտ կասիս, կասէ, աս ախջիկը
քիվ, ամընչկոտ ախջիկ էր, վրան հէչ
գէչ կալաճի քալած չէր, պապային տու-

նէն հէչ մենակ տուս էլլած չէ ու
հէչ մէկ լէվէնտ տղու հետ աշնաութին
արած չէ՞: Ղիգվիթը կասէ „ես սուտ
չիմ ասիլ, կասէ, ալայ ասածըս խորդ
է“, կասէ: Աստ ու մէկալ օտան կէր-
թայ. էտեէն ալ կէրթայ դատաւորը
ու քանի մը հէքիմներ: Ղիգվիթը վը-
րայի ալայ հալաւը կըհանէ, չըռ-չըպ-
լախ կըլայ, ինքը իրեն կըցուցնէ նացա.
„կըտեննի՞ք որ ես աս աշխարքի մարդ
չիմ, կասէ: Դատաւորը ու հէքիմները
կընային որ՝ ի՞նչ նային, խորդ որ ազլի
ճիգվիթը խառն է եղիլ է: Խատըմ ա-
սածը խօմ կիտիք ինչ ասել է. սուլ-
թանին հարէմին մէջը խատըմներ կըլան,
որ նարա հանըմներուն մուխայէթ ըլան:

Ամենքն ալ կհասկընան, որ ատ խա-
տըմութինը ետքի էղած պան է. ամա
ի՞նչպէս իսպալթ անին. վո՞վ աչքով
տեսիլ է, վո՞վ ծեռքէն ոտքէն պըռնիլ
է, ո՞ւտեխ է իրեք շահատը: Չօխտան-

վայ պէլլի պան է, որ թէք վրատ իրէք հողի վկաութիւն չիտայ, մեղք գործածըտ թէք տեսնողներ չիլան, չէնէ ինչ մեռղ կուգիս կէր, հէչ մի վախնալ, եախայէտ պրոնող չիլալ, աչքիտ վրան ունք ունիս ասող չիլալ: Շտէ ասպէս՝ անհողի, անհաւատ, խալպ ու սուտղուրուց ճիգվիթը կըլայ արդար, ու զավալը միամիտ ախջիկը ճառէզ կըլլայ հալիին առջևը:

Շընտըխ իմացա՞ք ինչ ասել է ճիգվիթը:

Աղէկ որ մեր մէջը ճիգվիթի բունութքով մարդ խիստ խրթ ուստ կուգայ: Խորդ է, խրթ ուստ կուգայ ամա՛ մէմը որ քաղքիս մէջը փէլտահ էզանը՝ ծեռքէն խալսելիք չիկայ, լայլաճ՝ սուս պիտի կենաս, ամեն գէշութիւն նարամէն պիտի տեսնիս, ամա լուզուտ խածած սուս պիտի կենաս. գէրէ ճիգվիթ բունութքով մարդը իրէք շահատի առջև

չէքի պան չի անիլ ու չի ասիլ, չի թուքնուլ պիլէ—ամպէս ինքնիրեն մուխայէթ կըպայէ. իրեն ասածէն, կոյեա, խոհեմ է: Ամա, տակէվանց, միտքէտ չանցած չարագործութիւնը կանէ, ու ինքն իրեն Ասծու գառը կըցուցնէ պացպերան հալիին: Աճափ, կասիմ, մէքամ մահը կազատէ ատ ցուցանքին ծեռքէն:

2.

Աս որ կասիմնը՝ պէքիմ եթմիշ հինգ սէքսէն տարվայ պան կըլայ. ի՞նչ սուտ ասիմ, տեղովը չիտիմ, անխատար որ՝ շատ չօխտանվա պան է: Օսեփ սուրբազանի՞ն մի ատէնը, չէնէ Ափրեմ կաթողիկոսի՞ն, քաղաքս մէքամ տուսեցի մարդ կուգայ, սէօղտէ, Աջմիածինին սէմթերէն խրկած, որ մեր քաղաքին մէջը մէքամ վարժատուն պանայ ու աշկերտ կարդացունէ: Ատ մար-

դուն անունը եղիլ է Գիրգոր, լաղապը
 Ասիափա. տեղով իմացված չէ՝ աշխա-
 րակա՞ն մի մարդ եղիլ է. չէ՞նէ հո-
 գեորական: հալաւին նայելու լասնը՝
 տայմա հոգեորականի հալաւ կըհագնէ
 եղիլ է ատ մարդը. ամա ան քեօռ ա-
 տէնները հալաւին ծեր հարցնող չեկար
 եղիլ է, երկան կապա ու Ֆերէճէ ա-
 մենքն ալ կըհագնէին եղիլ է. տահա
 ատ մարդուն համար կասինքի մէքամ
 ճուհայէ քաղաքի ինա երկան կըտակէն
 կըհագնի եղիլ է. էտեին մազն ալ տայ-
 մա խոթմիշ արած. ատ ի՞նչ հօրս-ցա-
 ւին հոգեորականն է: Շընտըի ի՞նչ
 կուզէ թօլա, պանը կըտակին ու մա-
 զին վրան չէ՛ եալ: Ամա ատ տուսեցի
 մարդուն համար կասին եղիլ է, որ
 ուխտ արիլ է ու ժամին մէջը երդում
 կերիլ է, որ հէշ կարդըվելու չէ ու տայ-
 մա եալ պաս պիտի պըռնէ, ու իրեն
 ճգնաւորի վարքով պիտի պայէ եղիլ է:

Աս պանս ամենքը կիտցիլ ին քաղա-
 քիս մէջը:

Ասիափա Գիրգորին համար՝ կասին
 քի՛ մեր հալխին եուվը աղէկ կիտցիլ
 է. մէմը որ ուասթ էկօղին աղա կասէ
 եղիլ է — աղա Արապետ, աղա Մա-
 նիէլ, աղա Պետոս, աղա Օվակէմ,
 աղա Օվանէս, աղա Օհանճան, աղա
 Սահակ, աղա Սարգիս, էս ի՞նչ կիտ-
 նամ, աղաներ շատ, անուններ շատ,
 ո՞ր մէկն ասիմ: Մեր հալխը մէմը կը-
 նայիս՝ պէթէր իշկիլը, չի հաւատացող
 է. մէմալ նայիս ինա ինե թառան ծու-
 կին պէսնակ ամպէս թէզ խըռմախի
 իլիշմիշ կըլայ որ՝ կարմընաս կըմնաս,
 թէք որ կիտցիր եօռլիսով լօղօղտը-
 կելու, կօլօխը եղ քըսելու, չունեցած ա-
 ղէկութիւնները վրան թախմիշ անելու.
 տայմա „տուն իս“ ասա. վերջի արա-
 պաճիին տուն դատաւոլցու մարդ իս,
 տուն կօլօվացու մարդ իս՝ ասա, հօփ-

լամիշ արա՛, պան չունիս. նա եալ
 իրեն մէջը կը պաշլայէ պըպըռլամիշ
 լալու, ու հոգին քեզիմէն այեամիշ
 չի անիլ. անկէ էտե քեզիմէն աղէկ
 մարդ չիլալ աշխորքիս էրեսը: Ես ֆէն-
 տը պէթէր աղէկ խուլամիշ կըլար է-
 դիլ է Այիափա Գիրգորը ու ասով
 տայմա հալխին աչքը կըմտներ: Եսոր
 անունն ալ նա, սէօզտէ, խոհեմութին
 տըրիլ էր իրեն լուզույով: Եմա եփօր
 նա մէկ էրկու իրեն մօտիկ մարդոց
 հետը կըլարնը՝ ի՞նչ կուծու կուծու
 կըինտար ատ աղաներուն վրան ու մըս-
 խըլի կառներ էդիլ է նացա՝ տուշմանըս
 չի լսէ. ամեն մէկին մէմէկ խէնթ, մէ-
 մէկ թէնթէք, մէմէկ ճամալ կաներ,
 կըաներ անդին. հէմ ինքը կըինտար,
 հէմ ալ հալխին ինտալէն կըմեռցու-
 ներ: Մէկ ուրուշ պան ալ տէյէմիշ ա-
 բիլ էր նա մեր հալխին մէջը. տայմա
 հետերը կընստէր ու պան փունճը, պան

փունճը: Մեր հալխը ատթիաց ալ պէ-
 թէր ճիւնապէթ է. ալ ինա մէկ մարդ
 հետը նստաւ ու օխտը ութը կաւաթ
 փունճ ծըծից խէ՛ նարամէն ալ թէօյֆէ
 մարդ չիկայ աշխորքիս էրեսը:

Եսկէ էտե կընա՛ ու մի՛ արմըննալ.
 միամիտները կիտին քի՛ հալխին աչքը
 մտնելու համար մարդս միւճէրէթ շի-
 տակ, աղէկ, կիտուն, քիպիրը բունութ-
 քով, էրեսը ամօթով, ճէմէրտ մարդ
 պիտ լայ. անխէ ատ ալայը պօշ պա-
 ներ ին, մինք հէչ ատ պաներուն խըյ-
 մէթը չիտինք, ատ ալայը մեր աչքին
 մէկ քապիկի կին չունի: Եփօր տուն
 մեր աչքը մըանել կուզիսնը՝ սիֆթէ
 մեզի աղա ասա՛ ու վիրա մեզի հօփլա-
 միշ արա՛. անկէ էտե հնարը կըտիր
 մեզի հետ պաշապաշ փունճ զարնելու:
 Ետէ ատ վախտը մինք քեզի կըսիրինք,
 պատիւ կուտանք, կօլօխներուս վրան
 կընստեցունենք, ու՛ քու անունըտ հէմ

խօջօք, հէմ կիտուն, հէմ կառավար-
վող կրհանինք, պէքիմ մէջերէս շա-
տերը քեզի առաջնորդի ու կաթողի-
կոսի (եփօր հոգևորականիս նր) ար-
ժանի մարդ ալ թասմին կանէ: Տակե-
վանց աուն ինչ մեռղ կուզիս կեր, ինչ
մունտառութին կուզիս արա, ինչ խալպ
պան կուզիս հրնճարէ — ան մեր պանը
չէ: Հայերուս խելքը ասպէս ու ասխա-
տար կրկտուէ՝ թէք տուն մենակ ինծի
հետ աղէկ էղիր, մեկալոնց հետը ինչ-
պէս կուզիս, անպէս ժաժկրտէ, պամ-
պասէ, միսը կեր, անունը սեցօւր, իրեն
հազար չէշիտ զեան հասցօւր, տուշմը-
նութին արա — իմ ումուռիս ալ չէ.
չէքի ես քու ծեռքըտ կրպոնիմ, որ
ատ գէշութինէն վազ գաս, հապա ես
ինքս ալ, ուժըս հասածին խատար, քեզի
եարտըմ կանիմ: Հայը ասպէս դատ-
մունք կանէ՝ մէկ աշխարք, մէջն ալ
մէքամ ես. մնացածը կուզէ ճուրը թօ

տանէ, կուզէ կետինը թօ անցնի, կուզէ
ճէհէննէմը թօ էրթայ: Ընիսէ հերկէլէն
չետէ որ՝ տիրացինիս գէշութին անօղը,
ասօր վաղը, մութլախ, ինծի ալ գէշու-
թին կանէ — ատխատար-շտէ խելքերըս
կարճ է: Ըտ է որ՝ մեր ազգը կորած
ազգ է, ատ է որ՝ մէքամ զօռպա, ի-
նատճի, հարամիի բունութքով մարդը
կրցիլ է ու կրնալու է մէքամ պալապան
քաղաքի հետ հէմ պրոճընկվելու, հէմ
ալ ըխտելու: Մէկ աղէկ պան մէյտան
պերելու, մէկ շէնքով մարդու փորճանքէ
ազատելու, մէկ անմեղ մարդու անուն
թէմիզ պայելու համար լըսված պան չէ,
որ էրկու հայ մէկ ըլան. ամա գէշու-
թին անելու, մարդու անուն աճըուելու,
մարդու զեան հասցընելու, անմեղ կի-
նիմարդու (իլլայի էրփէվարիի) անուն
չամուռ խօթելու հանելու համար՝ փի-
թուն քաղաքը միւնքին է ոտքի հանե-
լու: Ըմա գէշ մարդու աղէկ անուն հա-

նելու, անառակ, հարած-վարած, թուք-
 նելու մարդուն առաջ քաշելու համար
 հարուրներով հազարներով մարդիք հա-
 զիր ինք մանսարներու ծեռք տնելու ու
 ատ մանսարը ուտելս որ պէտք է հասցու-
 նելու, թէք կիտնանք որ՝ արածներըս
 մէկ անշահ, քիւլհանի մարդու համար
 է: Ենչո՞ւ ատպէս կանինք, կիտի՞ք: Ենոր
 համար որ՝ աղէկ մարդը որ կայ՝ տայմա
 աչքերուս փուշն է, կեցած տեղը մեր
 խրճմըտանքին զէհիրը կըճն է, ատպէս
 մարդուն վրան նայած իբէններս պիլէ
 մեզի համար տանձանք է, զերէ տայմա
 միտքերըս կըպերէ մեր գէշ ու քիւլհանի
 էղածը: Եմա գէշ մարդուն մինք անոր
 համար կըսիրինք, որ նա մեր իստիր ախ-
 պարն է, մեզի պէս մէկ սըրայի մարդ
 է, աչքերուս փուշ չէ, ասոր կըկրկինք,
 վաղը էրէսը կըթուքնունք. . . Այն ան
 կօլօխին, որ մեզիմէն մէկ խառըշ վեր
 է. ինչվանքի չի թըոցունունք ատ կօ-
 լօխը՝ պորտերըս տեղը չիյնիլ:

Ես ամէն պանը խիստ տեղով հաս-
 կըցիլ էր Գիրգոր Ասիափան, խիստ
 վարպետութիւնով խուլամիշ էղիլ է ու
 էփպէի ատէն սիրտին ուզեցածը ու խել-
 քին կտրածը կըցիլ է անելու:

Սիրտի ուզեցած կասինք նը՝ էրկու
 չէշիտ կըլայ—մէկը մեզի համար Փայ-
 տալը, եա զարարը, մէկալը հալխին
 համար Փայտալը, եա զարարը: Խօսքի
 վրայ, ես ինծի համար տունս նստիլ
 իմ, մէկ քուվառթա ուախի տիմացս
 տրած, լուսէ լուս, վիրա կաւաթս կու-
 լում ու կըպարպիմ. ատ՝ ինծի համար
 զարարը է, ատկէ հալխին հէչ զեան
 չիկայ: Եմա, կէսէ խօսքի վրայ, ես պէ-
 թէր զէսկին մարդ իմ, ասվածային իր
 օրը տունս մարդիք ծան կուտամ, փունձէ
 ու ուախիէ աչք չինք պանալ,—աս մէկ.
 ետքէն առանէս ոխսաքներըս կըհանիմ,
 մասքօվսքի էքիփաժիս կըլծիմ, խօճա-
 տէսէկ մէջը կըփըռվիմ ու հալխին տի-

մացր շրփանալէն քաչաթ կանիմ, — աս
ալ էրկու, անկէ էկար, ճանըս, տունըս
նօմայ առֆեանքաներ ծան կուտամ,
կուլխուս մէկ ալայմը քիւլհանի լէվէնտ-
ներ թօփ կանիմ, պանս խումը, պանս
քէֆը, էրկինք կետին ժաժք կրպերինք .
ո՞ր մէկը ասիմ, այլակերպութիւնն չէ-
շիտները շատ, թէք ծոցդ հարամ վաս-
տրկած ստակ պօլ ըլայ (հէչ թահմին
չիմ անիլ քի՛ մարդ իրեն հէլալ վաս-
տրկած ստակը իտիպէս փուճ ու անա-
ռակ պաներու համար խարձէ): Ըսպէս
պաներ սիրտը ուզենալը ու կատարելը
չէքի մենակ մեղի, հապա հալխին հա-
մար ալ զարարը է, զէրէ միամիտնե-
րուն ու կէնճերուն համար գէշ օրինակ
է. ինչպէս որ մէքատիկ բորոտ օջիսարը
փիթուն օթառը կրկրնայ եօխ անելու,
ատպէս ալ մէքամ անառակ, քիւլհանի
մարդուն օրինակը կրկրնայ սաղ քաղաքի
ամպահթութիւնի սէպէպ ըլլալու: Ա՛՞՞՞

չիկտէ որ՝ մէմը պրզտի տղաք, մէմալ
միամիտ հալխը գէշ օրինակը աղէկ օ-
րինակէն թէզ կառնուն, իլլայի առ օ-
րինակ տուփօղը մէքամ պէլլի, զէնկին
ու աղա մարդ ըլայ:

Ի՞նչ էր Գիբրգոր Ախիափային սիրտին
ուզեցածը — պէքիմ կուղիք իմանալու:
Ախիափային սիրտին ուզեցածը, ճանըս,
անխատար շատ էր, ու անխարէր չէ-
շիտ չէշիտ էր որ՝ ինքս ալ չիտիմ, ո՞րը
ասիմ, ո՞րմէկէն պաշլայիմ:

3.

Մէմը որ նա փիբփիբի իման մարդ էր.
տունը խօմ կաղտուկէն, լուսէ լուս,
ուախին ու սանթուրինը փութիլքա փու-
թիլքա էտե էտեէ կրպարպէր, — աս
հէչ. հէչօլմասա աս մարդ չէր տեսնիլ,
հալխին գէշ օրինակ չէր ըլալ. մէնակ
ան ատէնվա խապախճիները ու մեհա-
նաճիները կիտէին, ու չունքի աս պանը

Ախոյոցները կասէին եղիլ է՝ հէչ է-
ղած չէ, որ Գիրգոր Ասիական մէկ
տեղ էրթայ ու քեօռ հարբած ետ չի
տառնայ: Ըս մէկ:

Մէմալ որ՝ Գիրգոր Ասիական Փէ-
լան պանին դիաց պէթէր թօփալլամիշ
կանէր եղիլ է. „մի ցանկանար կնոջ
ընկերի քո“ պատվիրանքը կիտիս քի
նարա համար կրած չէր եղիլ է: Ինքը,
ինչպէս ասինքնը, մէմը ուխտ արիլ էր
ու էրդում կերիլ էր կինիմարդու է-
րես չի նայելու. նարա հէչ մէկ մարդ
զօռի տրրած չէր, որ արի՛ իտա ուխտը
արա՛ տէյին. նա ինքը իրեն պաց խել-
քովը, յօժար ու աղատ կամքովը տու-
վիլ էր Ըսծու առաջ ատ ուխտը ու
հաղարաւոր մարդիք շահատ եղիլ էին
նարա էրդումին: Ե ինտը միամիտ հալ-
խը ի՞նչ թօ անէ: Ափօր կըտեսնէ, որ
Գիրգոր Ասիական ու նարա պէսնակ-
ները, իրենց էրդումը ատպէս տէնքսըզ

ու անամօթ կերպով կրկօտուիննը, լայլած,
նա էրկուսէն մէկը միտք պիտի անէ՝ եա,
պիտի ասէ, ուխտը, էրդումը, խոստմուն-
քը պօշ պան է, սալթը մարդ խաբելու
ու միամիտ ժողովուրդին մոլորցնելու
համար հընճարած է, եա՛ նա (ժողովուր-
դը) իր մէջը խօսք-մէկ պիտ լայ, էր-
դում ու խօստմունք կօտուօղին միւճէ-
րէթ իրեն լուզուին տակը ձգէ, կրցածին
խատար նարա միտը ուտէ, վրան պամ-
պասէ, ռասթ էկած տեղը ճառէզ անէ,
որ հէչօյմասա ուրիշները խրատվին ու
նարա պէս ըլլալէն մուխայէթ կենան:

Ատդիաց ես պէթէր կըհանիմ հալ-
խին պամպասանքին: Ըչքը սիրեմ մեր
պապերուն պամպասանքին. եփօր առ-
պէս արած չիլային նը՝ մեր հալխը չօխ-
տան եօխ էղած կըլար: Ատ պամպա-
սանքն էր, որ մէկ քանի խուտուռմիշ
էղածներուն պերանը լիւկէն կըտընէր
ու ծեռքերուն պուխով կըզարնէր:

Իբրև չէշիտ պամպասանք կայ, որ մէկը մէկալին հետ հէչ պէտք չէ խառնել: Մէկ պամպասանքը ան է, որ հալխը ինքը իրեն աչքով տեսածը մէկ ուրիշին կասէ, ամա ատ պամպասանքին իզը չիս կուտնուլ քի՛ վո՞վ է էնկ սիֆտէի ասողը. ատ սոյ պամպասանքը՝ առջի ասողը չունի, նարա առջի ասողը մէկ մարդ չէ, հապա ինքը հալխը, մէկէն, մէկ օրվայ մէջ կասէ ու աշխարք կրփրուէ: Ա՞՞՞վ է առջինը, վո՞վ է վերջինը, վո՞վ ասաց, վո՞վ լըսից՝ պէլլի չէ, նաֆիլէ մի՛ փնտռիլ, չիս կուտնուլ, չիս իմանալ: Խօսքի վրայ, հարուրներով թօղայ կետինին վրան նստիլ ին, կրկտրկտան. մէմալ նայիս մէկ պանէ վախցան, թը՛ռռ արին թռան. կընա՛ իմացիր՝ ո՞րը էնկ սիֆթէ թռաւ, որը էնկ վերջը, պէլլի չէ. լայլաճ միտք պիտանիս քի՛ ալայն ալ մէկտեղ թռան ու կընացին: Ատպէս ալ է առջի չէշիտ

պամպասանքին մէյտան էլլէլը: Ատ սոյ պամպասանքը շատ խրթ սուտ կըլայ. ատ պամպասանքին համար է շտէ ասած „ձայն բազմաց, ձայն Աստուծոյ“: Աս չէշիտ պամպասանքը շատ խրթ աղէկ մարդոց վրայ կըքալէ:

Մէկ ուրիշ չէշիտ ալ պամպասանք կայ, որ ատէթը մէկ-էրկու մարդու հընճարածը կըլայ, որ հասէլթտէն պազար կէլլին, խանութէ խանութ քաշ կուզան ու կրփռին: Ատ սոյ պամպասանքը, ասել պէտք է որ, սոյսուղ մարդիքը գէշ միտքով կանին: Սուտ չէ, խորդ է, ատ սոյն ալ շատ հաւատացող կրկտնէ էնկ սիֆթէ ու մարդուս փորձանքի մէջ կըճգէ, ամա հալխը ուշ եա կանախ պանին էութինը կըհասկընան ու կրփոշմըննան: Աս սոյ պամպասանքն է, որ մեծ փայը աղէկ, շէնքով, թէմիզ, շիտակ, ամա անվախ, կտրիճ ու լուզուն էրկան պրոնող մար-

դոց վրայ կըլայ: Ես՝ ան ամօթալի,
զարարլը պամպասանքն է, որ հայերուս
տունը տայմա ախտար-կիւնտէր կանէ:

Շինտը խելքը ան է, որ ճանչնաս՝
լըսած պամպասանքրտ — աս էրկուսէն
որն է:

4.

Հալտը չօխտան իշկիլ կանէր էղիլ
է, որ Գիրգոր Ատիափան պէթէր գէշ
վարք ունի, ամա չունքի իրեն աչքով
տեսած ու իրէք վկայէ լըսած չէր նը՝
ատ պանին վրան շատ անխատար էշ-
կեարէ, մէյտանին մէջը կալաճի չէր ա-
նէր. ամա իրենց մէջը, մէկ մէկի ան-
կաճ փրսփրսալէն, «ես քեզի ասիմ՝
տուն մարգու մի՛ ասիլ» տէյին, տայմա
կասէր: Հախ ալ ունէր:

Մեօղտէ, Գիրգոր Ատիափան մեր տեղը
ոտք տրած չի տրրած՝ մէքամ տէր-

տէրի տուն կինջնի. միամիտ տէրտէրը,
հինութ ատէթով, մեծ պատիւով նես
կառնէ նարան, ինչ որ աղէկ ու հա-
մով պան կրկտնէ փուռին ու քիլէրին
մէջը՝ ալայը կըպերէ, տիմացը կըտնէ—
կեր, խմէ, կասէ: Մեր Գիրգոր Ատիափան
կուշտ կուտէ, կուշտ կըխմէ ու ռահաթ
սոյէն կակող փուխէ տօշակին մէջը կը-
պառկի: Գըշերվայ մէկ ատէնը, նայէ,
պաշ մատը պէթէր ուռիլ է ու կըտնքայ:
«Ես ի՞նչ սոյ պան է», միտք կանէ, ու
համան կէրթայ մէկալ օտան, պանվօրին
ըսլովէն կըզարթեցնէ ու սուս փուս
աղլի ուռած, կաս-կարմիր կըտռած պաշ-
մատին ճար անել կուտայ: Մէկալում
օրը տէրտէրը կիմանայ, ու պէթէր
տառմիշ կըլայ քի՛ յիմ տունս խօմ
քեզի համար աթթարնոց չէ, որ եփ
ուզենաս ուռած պաշմատիտ համար ճար
կուտնուս մէջը»: Ես կըլայ, ճանրս,
Գիրգոր Ատիափային առջի մարիֆէթը:

Մէկ օր կեղացիին մէկը Գիրգոր Ա-
 իափային իրեն տունը միսափիր ծան
 կուտայ, ու կեղի վարքով՝ սօլախ, խայ-
 մախ, մածուն, պէնիր, հում սեր, հաւ-
 կիթ, հաւ-կարճ՝ ինչոր զավալը մարդը
 ունի նը, ալայը մէյտան կըպերէ, ու
 տա եալ աղլի տէրտէրին պէսնակ, կուշտ
 կուտեցունէ, կըխումցունէ առ խարիպ
 մարդուն. ու ինչպէս կըլայ որ մէկ
 սըխլէթ պանի համար աղլի կեղացիին
 մէկ ուրիշ կեղ ծան կուտան առ գը-
 շերը: Համան արապան կըլծէ ու կէր-
 թայ: Ամնայ, ճանրս, մեր Գիրգոր Ա-
 իափան աղլի միամիտ մարդուն սա-
 եախուին հետը մես մենակ: Ահնէ մեր
 Գիրգորին սիրտը օրօտ կիյնի. «արի,
 էրթամ, կասէ միտքէն, իտա կինի-
 մարդուն հետը քիչմը կուռաշ գամ, որ
 կերածըս աղէկ մասըրվի»: Աէրթայ
 կինիմարդուն քովը, ասպէս ասպէս պան
 է, կասէ. «կուզի՞ս մէտօմը կուռաշ

գանք», — կասէ: Օչավալը կինիմարդը
 ուռուփ կըլայ, եփօր առ խօսքը կը-
 լլսէ նը: Տօղրուսու, սասանելու եալ
 ախըր պան է. հայ կինիմարդ՝ օտար
 էրիմարդու հետ կուռաշ գամ, — ասալ
 ի՞նչ ցուցանք պան է: Ամա Գիրգոր
 Աիափան ան սոյ մարդոցմէն չէր, որ
 մէմը միտքը տըրած պանէն թէվէ-
 քէլի վազ գար: Ի՞նչ կանէ, ի՞նչ չի
 անիլ, վերջը վերջը կինիմարդուն խել-
 քը ման կըպերէ: Աս ալ կըլայ նարա
 էրկուսում մարիփէթը:

Պաղարէն շիտակ տէպի վար մէքամ
 սըվա չարած տուն կայ էղիլ է. տէրը
 մեռիլ է, տունը էրփէվարիին ցըքիլ է՝
 մէկ ալայմը մանտու տուղոցմով: Աեր
 ալճի Գիրգորին սուր աչքերը չօխտան
 տէյէմիշ արած կըլայ առ կէր եապանի
 խաղին, ու տայմա նարա վրան իրեն
 թիւփէնկը նշանի կըտընէ ու մէկ ծարէն
 փաթ փաթ կըքաշէ. ամա մէմը չի

կըպչիլ, — աճափ հեռույէն մի նշան կառնէ, չէ՛նէ խազը եուրթմիշ կըլայ ու կըփախչի, չիտիմ: „Աս պանը պան չէ“ կասէ մեր ավճի Գիրգորը. ու կերթայ աղլի կինիմարդուն վարի տունը քիրայի կըպոնէ, ու պահը մէմը, արդրի մօտիկէն, թիւֆէսկը նշանի կըտընէ: Դ՞նչ խօսքըս էրկնցունում. վերջը վերջը աղլի եասրանի խաղին խանաթին կըզարնէ, վար կըձգէ... Ատքէն խազը ինքն ալ կհասկընայ որ՝ պօշ պօշ օր անցուցելէն աւելի աղէկ է վարպետ ավճիի ծեռք իյնելը, ամա, փախիլ սատանայ. տիրացիները կիմանան, ճավքաներուն պէսնակ կանղ կանղ անելէն, սիւրիներով մեր ավճիին ու նարա զարկած ետպանի խաղին վրան կըթափին ու փիթուն քաղաքը տուվուլտամիշ կանին: Ան գըշերը ալ, սէօզտէ, տացա մահլային տուռը խաթուն կըքսին, որ ասել է քի՛ աս տունիս մէջը ամէն

պան իրեն սրայով, օրինաւոր կերպով առաջ չի երթալ. վերջը վերջը մեր ավճի Գիրգորը թիւֆէսկը ծեռքը կըպոնէ, կօլօխը կառնէ, կաթկըթելէն կերթայ: Ասալ կըլայ նարա իրեքում մարիֆէթը:

Ան ատենները, կասին, մեր քաղաքին մէջը մէքամ խազախ սթալեառ կըկենայ էղիլ է, ու ատ սթալեառը իրեն համար մէքամ շէնքով կընիկ կունենայ, անունը՝ Ատտե՛ա է ինչ հօրս ցանէ: Ինչ ալ լանը, պանը անունին վրան չէ: Ինչպէս կըլայ որ՝ մեր Գիրգոր Ատիափան, աղլի էրիկ կընիկը իրեն տունը կառնէ. էրկանը վարժատունին սթօռուժը կանէ՝ ժամին ստակը այեամիշ չանելէն, տասը — տասը հինկ ուուպլի հախ կըկապէ, ու կնկանը իրեն քովը աշճի կըպոնէ, որ ցորեկները նարա կերակուրը կէփէ, լըվացքը կանէ, գըշերները վարդի քով նստած պիւ-

պիւլի պէսնակ, նարա համար տաղեր
կրկանչէ: Մէքամ չուլօտ տերվիշի սոյ
Վահափայի ատկէ աղէկ ապրուստ պէտք
է որ. տունը կայ, ստակ կայ, հալխին
(տունը հասկըցիր չըլտրմիշ արած խե-
ւերուն) պատիւը կայ, կինի, ռախի,
փունճ կայ. աս ամէն պաներէն էտե
քովն ալ մէքամ պիւլպիւլ կայ: Ար-
քավութին է որ՝ կայ շտէ:

Պանը ան է, որ աղլի սթալեառին
աչքը փակիմ տէյին՝ վերա խըմել ու
հարբել կուտայ նարան. ինչո՞ւ համար
արածը խօմ պէլլի է. օ՛լա օ՛լա ամիսը
տասը — քսան մանէթ աւելի պիտի
երթայ էղիլ է. ժամին ու էօքսիւզնե-
րուն ստակը շատ, տարա՞ տըրիլ ին,
Ասվածըտ սիրիս, հալխին արուն քրտին-
քով վաստրկած ստակը այեամիշ անելու.
աղլի սթալեառն ալ օրերով, շաբաթ-
ներով խապախէն տուս չի էլլիլ: Ափօր
նարա առխատաշները կամաց կամաց

նարա փորը կիլինքցունուն քի՝ „ատ ի՞նչ
է բու արածըտ, սայեախույիտ տուն
ալայ մալայ ծախիլ իս“ տէյին, մարդը
խելքը վրան կըժողոտէ, ու ան օրէն
կըպաշլայէ, ճանսը, իրըղամիշ ըլալու,
ու անկէ էտե մութը կոխած չիկոխած
աճէլէ տուն կուգայ... կընկանը աղէկ
սոյէն կըկըզէ ու մաղէն պըռնած քաշ
քաշ տուս կը հանէ ու, սէօզտէ, թայ-
ղան եա Վիրման կէջմիշ կըլայ: Ամա
տուն լսի՞լ իս մէկ խօսք կայ քի՝ „ճուրի
երթօղ եկօղ փարչին կըտորները վերջը
վերջը չօխախին քովը կըկուանուս“
տէյին, ատ ալ ատպէս կըլայ: Մէկ եր-
կու օրէն աղլի կինիմարդը երկանէն
կըփախչի ու նորէն մեր Վիրգօր Վահա-
փային կուգայ, ու էփպէի ատէն եր-
կանէն կաղտուկ կըկենայ հոն: Պիղը
ճէպի մէջ չի պարտրկիլիլ, կասին նը,
ատպէս ալ վերջը վերջը երիկը կիմանայ,
կուգայ, նորէն կընկանը մաղէն պըռնած

մահրան կը հանէ. քիւֆիւր, անէ՛ճ.ք,
անվայլացք խօսքեր. մազ մնացիլ է
մեր Գիրգոր Ասիափային ալ պիտի ծե-
ծէ էղիլ է: Տիրացիները կիմանան, նոր
նորտէն տուվուլթի կըհանին քաղաքիս
մէջը, նորէն խաթուան կըբըսին Ասի-
ափային կեցած տունին արապախափոին,
նորէն կանկատվողները մէյտան կէլլին.
ամա խապաթ անելու չին կըրնայ, զերէ
աղլի կինիմարդու հէքիաթ ու տաղ
ասելը հէչ մէկ մարդ իրեն աչքովը
տեսած չէ ու իրէք շահատ կըտնելու
չին կըրնայ: Աղաւ որ հալխին ասածը
սուտ է, ու Գիրգոր Ասիափան շէնքով
թէմիզ ու սուրբ մարդ է. հալխին ա-
սածը ալայը սուտ է, չարութին է,
քսուութին է, բանասարկութին է: Աս
չորսում մարիֆէթն է:

Արդըիս պանը ան տերէճէն կը հաս-
նի որ՝ մէքամ շէնքով ու թէկարան
կէսճ պանվոր չի մուսնուլ մէր Գիր-

գոր Ասիափային քովը: Շինտը նա ի՞նչ
անէ. կինին ու ռախին, ամէն օր, պէտք
էղածին խատար կըխմէ. ատդիաց ծեռ-
քը պըռնող չիկայ. ամա, ինչպէս կի-
տիք նը, կինիէն ետքը մարդուս սիրտը
ախրու պիւլպիւլի տաղեր ու հէքիաթ-
ներ ալ լսել կուզէ, ի՞նչ անէ օղոր-
մելին, ուտելիէն կըտնէ ատպէս մէկ
եօռըխլը պիւլպիւլ: Ալայ պանվորնե-
րուն սիրտը վախ ինկիլ է. նաքա ան-
խատար Ասիափային հէքեաթ ասելէն
չին վախնալ, ինչխատար որ՝ տիրացին-
ներուն պերանը իյնելէն:

Ասիլ իս, մէկ հինուլթ խօսք կայ
„քեօն հախն պունը Ապաճ կըխարդէ“
տէյին. ատպէս ալ մեր Գիրգոր Ասի-
ափան ճօրով մօրով մէքամ ճուպուռոտ
աչքով, էփպէյի ծերկէկ, չինկեանայի
պէս խարա խայիշ, ֆոտած, էթէքները
աղտոտ, քիթը պերանը տայմա մուրօտ
մէքամ էրփէվարի կինիմարդ կըկտնէ

ինա քերտիճի մահլաներէն ու տունը կրպերէ, ու ինչպէս հալիւր կասէնը „չէղած տեղէն կառավիթն ալ ծուկին պանը կանէ“ տէյին. ատպէս ալ ատ ալէվալէն (քանի միտքս կիյնի նը՝ փրս-խըս կուգայ) մէկ ամիսի խատար իրեն գէնիհաթը ծուռ ու շիտակ կանէ-շտէ ծեռքէն էկածին խատար Ա՛մա, պանին մէջը ամա կայ էղիլ է: Ա՛եմալ նայիս մեր Ատիափան կըհիւրնտնայ, պերպեր Օվանէսին էտեէն մարդ կը-խրկէ „պանըս պէթէր գէշ է“ կասէ: — Ի՞նչ ունիս, կըհարցունէ պերպեր Օվանէսը: „Չիտիմ ինչ է, կասէ Ատիափան“: — Յուցուր նայիմ, կասէ պերպերը: Արնայէ որ ի՛նչ նայէ. աղլի մեր ճերմակ միւրիւքով ու հիսուն տարու տերվիշը, ինչ ցաւ որ մեր աճէմի լէվէնտները խափմիշ կանին Աաստովին սատին մէջը՝ պիւլպիւլ պոճաճ իքէն-ները, թամամ ան ցաւէն ունի էղիլ է:

— Աս թէրմաշը որիմէ՞ն կրպաւ քեղի, կասէ պերպեր Օվանէսը: Ատիափան ալ աղլի ճուպուռօտ պանվորին վրան կը-ցուցնէ: — Իսա աղտոտ ալէվալէէ՞ն, կասէ պերպերը, մահալլա իշտահիտ“, կասէ ու կըթուքնէ: Խորդ ալ, պէթէր կանելու պան էր: Աս ալ կըլայ նարա հինկու՛մ մարիֆէթը:

5.

Ատէնով, քաղաքիս մէջը, մէքամ. տուռը տայմա պաց, աղ ու հացը մէյտանը, շէնքով աղա կայ էղիլ է, հալիին գէշութին չիկամեցող, գէշ խօսքի անկաճ չի տնօղ ու չի հաւատացող, ամէնին ախպար ու քուր ճանչըցող, մէկ խօսքով թէմիզ ու հէլալ մարդ: Հէլ-պէթ, աշխարքիս էրեսը առանց պակասութիւնի մարդ չիկայ եալ. տարա պակասութիւնն ալ ան էղիլ է որ՝ պէտք էղածէն աւելի միամիտ էղիլ է: Ա՛ե-

քամ ալ սայեախըր ունեցիլ է, աղէկ,
սոյզատէ ու քիվ տունէ, որ տայմա
էրեսը խունտում, խճմտանքը թէմիգ,
խուշի պէս անդադրում ճըվը՛լ ճըվը՛լ
զուրուցող, միսաֆիրներէ, պողօճի պէս,
չի փախչող: Ըտ աղային տունը տայ-
մա կըմուսնու կէլլէ էլիլ է Գիրգոր Ա-
խափան, սահաթներով կընստի ու գը-
շերվայ ուշ ատէն, նացա արապայովը
տուն կուգայ էղիլ է: Ըս աղան, չունքի
ինքը մեծ տունէ էղիլ է (Տէլպէթ,
Նախնուլանի կորա պիտի հասկըցվի),
իրեն հօրենական տունին պատիւը պա-
յիմ տէյին, տայմա Գիրգոր Ախափա-
յին առջևը չայ, փունճ, կինի, գա-
քուսքա, ատէն ատէն ալ իրիկվայ հաց
հագիր կանէ կըտընէ էղիլ է: Ըս մէմը
չէ, էրկուս չէ, իրեք չէ, ասոր վերջը
էղած չէ, ու քանի որ Ախափան նա-
րա տունը կընացիլ է, տայմա կերած,
խմած, պատիւով ետ տառցիլ է: Ըս-

պէս աղէկութիւնին տիմացը գէշութիւն
անէլ ի՞նչ մարդավարութիւն է: Ասէ՛ ու
ետքէն մի՛ արմըննալ:

Գիրգոր Ախափան սըխ սըխ էրթալ
գալէն, վերջը վերջը աչքը կըճգէ աղի
միամիտ աղային շէնքով ու քիպիրը
կնկանը վրան, ու անկէ էտե աւելի թէզ
թէզ կըպաշլայէ նացա տունը էրթալու
գալու: Միամիտները պէթէր խունտում
ին. նաքա ի՞նչ կիտնան քի տարա սիր-
տը ատպէս սատանութիւն կայ տէին:
Միֆտէ նա խօսքի մէջ էրկու միտքի
խօսքեր ապուլ կուտայ, կոյեա չամուռ
է՝ պատին զարնիմ, եա կպչի, եա չի
կպչիլ տէին. աղի կինիմարդը կըհաս-
կընայ մի ու ամօթէն սուս կըկենայ,
չէնէ չի հասկընալ ու պանի տեղ չի
տընիլ— չիտիմ, անխատար որ պան չի
ասիլ ու կըրինտայ: Ախափան կիտէ քի՛
սուս կենալը խայիլ ըլալու նշան է, ու
սիրտ կառնէ. ու անկէ էտե միտքը կը-

տնէ որ՝ եա կինիմարդուն յօժար կամ-
բովը, եա թէկարան զօռ ու մարիֆէթ
պանեցունելէն՝ իրեն մուրատին հասնէ:
Սէմը-էրկու Վախափան իրեն միտքը մէ-
քամ կէօղլիւքով վարժապետի կասէ, որ
սէօզտէ, հեռուվանց ինամի կուզայ ատ
աղային. ատ կէօղլիւքով վարժապետը
„սախըն չանիս իտա պանը, կասէ, մէ-
մը որ ատ խեռթինին էնկ խոշորն է,
մէմալ որ՝ տուն ատ աղային եուվաշ
էղածին չի՛նայիս, մէմալ նայիս ծեռքըտ
ոտքըտ կրկապէ, առանը կրտանէ, ան
սոյէն իրամչիլամիշ կանէ որ՝ մէջքիտ
վրան մէքամ սաղ տեղ չի մնալ“: Ամա
որի՛ն կասիս. նա կէնէ ինատ կանէ ու
մութլախ կուզէ իտա հովարտա պանը
կօլօխ պերելու. ամա Ասված կօղօրմայ,
էրիկ կնիկ աչքերը կրպանան, շուտ մը
թէղ Վիրգոր Վախափային ոտքը տու-
ներէն կրկտուն ու ատ խաթէէն կա-
զատվին:

Վախափա Վիրգորին ֆէնտերը մէմէկ
պատմելու լամնը՝ օրեր պէտք է, կը-
րելու ալ լամնը՝ մէկ տեսթէ թուխթը
քիչ կուզայ: Անխատար կիտցած լանք
որ՝ օխտնում պատգամը պահը մէմը
կըմոռնար կատարելու:

Շ ընտրիս զանք նարա ուրիշ պանե-
րուն: Ամենքս տեղով կիտինք որ ժո-
ղովուրդը քանի աւելի միամիտ է, ան-
խատար նա հաւատին տուտի ատէթ-
ներուն ամուր կըլայ. օրինակի համար,
տաճիկը օխտ մարդ մորթէ՝ ումուռին
չէ. ճուհուտը թէ որ մէկ օր մարդ չի
խաբէ, ան օրը նարա համար կորած է.
ամա, նայինք, ի:ատիք ին մէկը իրեն
նամազը չանելու, մէկալը շապաշը խո-
ռելու. իրենց իտիր ախպարները նացա
իճուտը կվերցնուն. ատպէս ալ մեր հալ-
խին համար պաս ասածըտ հաւատնե-
րուս էնկ պաշ պանն է. ատոր վրայ
կալաճի անէն ալ նաֆիլէ է:

Առանց ասելու եալ կըհասկըցվի որ՝
 Գիրգոր Ասիափային պէս ուխտ արած
 ու էրդում կերած մարդը պասի դիաց
 հէջ գէշ ճամբայ չի պիտի ցուցնէր հա-
 սարակ հալխին, քանի որ ինքը իրեն
 Նջմիածինին մօտիկ մարդ կըցուցնէր,
 ու նարա անունովը հալխէն պատիւ,
 ապրուստ ու ստակ կըստանար նր: Իւ-
 լայի որ՝ ատկէ էրկու-իրեք տարի առաջ
 ինքը, էղիլ է, մէքամ պասակեր սար-
 կաւագի վրայ կանկատի թուխթ խրկիլ
 է կաթողիկոսին ու զավալը մարդուն
 թամամ էրկու տարի տէրտէր ըլալ
 թողուցած չէ: Ամա արի նայէ որ՝ ինքը,
 Ասիափան չէքի տունը պաս չի պահիլ
 էղիլ է, հապա հալխին տիմացը էփ-էշ-
 կեարէ, զիաֆէթի մէջ, վիրա չաթալը
 կըխօթէ պէնիրին, ծուկին, էրեշկիկին,
 խայվարին, ու հալխին միամիտութիւնին
 վրայ ինտալէն լօփ լօփ կուտէ էղիլ է:
 Սէկ ուրիշ սատանայութիւնի ալ տէր

էղիլ է մեր Գիրգոր Ասիափան. նա
 խիստ աղէկ իմացիլ է որ՝ փիթուն
 քաղաքը ճիւնապէթ, միամիտ, պաց-
 պերան չի լալ, նացա մէջէն, հէլպէթ,
 թէք թուք պան հասկըցօղ, Փառղին
 կնացօղ, աղէկը գէշէն պաժնօղ կը-
 կտընվին. ատոր համար նա աս սատա-
 նաութիւնը խուլամիշ էղիլ է. նայիլ է՝
 վո՞վ է քաղաքիս մէջը հասարակ հալ-
 խէն թէկարան աւելի պան հասկըցօղը
 ու լուզույով ճարտարները. ու խայրէթ
 արիլ է եա՛ ինքը նացա մօտկընալու,
 եա՛ նացա իրեն մօտկըցնելու, ու անկէ
 էտե կամաց կամաց պաշլայիլ է ատ
 մարդոցը վրան չէշիտ չէշիտ սուտ ու
 խորդ պաներ պատմելու իրեն նստած
 էլլած տեղերը. եփօր ատ ալ շատ Փայ-
 տա պերած չէ՛ նր՝ նացա անունը քսու
 ու բանսարկու հանիլ է, կօյեա ասել
 ուզացիլ է քի՛ իտա մարդոցմէն մու-
 խայէթ էղէք, առջևները պան, կալա-

ճի մի անիք, նացա ասածին մի հա-
ւատաք, տուներըտ մի տանիք, մի
պերիք, չէնէ լսածները համան կերթան
հալխին սուտ ու խորդ կըպատմին, մէ-
ջերըտ խօսօվութին կըձգին: Հէպէթ,
ատպէս պատվալոր մարդուն ասածը
վճճ չիպիտի հաւատայ որ, հէչ փա-
ռաւոր, ճերմակ միւրիւքով, Լջմիածի-
նէն խրկած մարդը սուտ կասէ՞, մար-
դու գէշութին կըկամենայ: Ըտ կեր-
պով նա կըցիլ է էղած ու ըլլալու
տուշմաններուն (շալվեր ու խալպ մար-
դը ամեն շիտակ մարդու իրեն տուշ-
ման կըճանչնայ, ատ պանը չօխտան
պէլլի է) լուզուն վախտէ առաջ պա-
պանծեցնելու, որ իրեն սիրտին ուզէ-
ցածը կրնայ ուհաթ սոյէն կատարե-
լու: Ըտոր անունը տուք ի՞նչ կըտնիք,
— խեղք, չէ՞նէ վարպետ սատանա-
ութին: Տուք ի՞նչ անուն կուզիք տը-
րէք, ամա ես ձեզի կասիմ որ՝ քանի

որ ատ Ֆէնտերը մեր հալխը խեղք
պիտի ճանչնա նը՝ նա հէչ ան աշխարք
կայնեցնող, աշխարք կառավարող աստ-
վածային խեղքը ունենալու չէ: Ըտ սոյ
քեամիլութինին մեր չօխտանվայ պա-
պերը խորամանկութին կասէին. խո-
րամանկութին կասին նը՝ սատանային
ու նարա հետեողներուն մէջը կըլայ,
ամա խեղք որ կասին նը՝ ան օղորմած
Ըսվածը սալթը իրեն ընտրեալներուն
կուտայ: Այն ան ազգին, որ խեղքը ու
խորամանկութինը մէկզմէկէ ճօկեւ
չիկտէ:

Գիրգոր Ատիափան շատ մի մնացիլ
է մեր քաղաքը, չէնէ քիչ, տեղովը չե-
տիմ. անխատար կիտիմ որ՝ քանի որ
նա մեր հալխին մէջը էղիլ է նը՝ խայ-
տառակութինը, գէշ օրինակը, մէկին
մէկալին տուշմընութին անելը, մէկ
տիրացինին մէկալ տիրացինի վրայ խու-
տուութմիչ անելը, կըռվեցնելը, ձեծ-

կրվեցնելը — ամսական եղիլ է. աս
օր՝ տերտերներուն մէջը կուէվ, խալ-
մախալ կելլէ, վո՞վ է ձգողը — Գիր-
գոր Ասիական, վաղը՝ մէկին մէկալին
վրան տակը ծև.ք չի տրած քիւֆիւ-
րով իլինք թէսքերէ կուգայ, վո՞վ է
կրբողը — Գիրգոր Ասիական, մէմալ
նայիս՝ պատվավոր աղայի մը վրայ մէ-
քամ գէշ խաղ կելլէ ու կրփրուվի հալ-
խին մէջը, վո՞վ է հնճարողը — կէնէ
ան Գիրգոր Ասիական:

Ի՛նչ անիս, վորի՞ն կանկատիս, ի՞նչ
պէս վերցունուս հալխին մէջէն աս թու-
վարի ցաւին: Իրէք շահատ ունի՞ս.
վո՞վ է տեսնողը. ի՞նչ իսպաթ ունիս:
Արկրնայ խեղճ հալխը իրեն միամիտ խել-
քով ըխտել աս սատանայի խորաման-
կութիւնը: Ճիղվիթ կասիննը՝ շտէ աս-
պէս կըլայ, որ հէմ տեղով կիտիս աս-
խատար չարութիւնին սէպէպը վո՞վ է-
ղածը, հէմ ալ մունճ պիտի կենաս,

լուզուտ խածած՝ պիտի համբերիս: Ա-
փօր մէկ քաղաք ճիղվիթը թէմէլ ձը-
գից իսէ՛ խելքը ան է, որ շուտ մը
թէզ կօյօխրտ առնուս ու փախչիս.
շատ եանդըշ իս, եփօր հետը ճէնկ պա-
նալ ուզենաս:

Ափրեմ կաթողիկոսը, Մսկած օղորմի
հոգուն, տայմա կարմըննայ եղիլ է, քի
ինչո՞ւ մեր տեղի հայը քանի՛ կեր-
թայ՝ կըպաղի Աջմիածինին Աթոռէն.
նարա անկաճին պաղի պաղի ան խա-
պերն ալ կըհասնի եղիլ է, որ մեր հալ-
խը տայմա կըտօտօվայ ու լուզուն պէ-
թէր էրկընցուցիլ է իրեն վէհափստ
կաթողիկոսին վրան. շատ չափալամիշ
կըլայ եղիլ է իմանալու՝ աճափ ինչէ՛ն
մէրտան էկիլ է ատ պաղութիւնը, վո՞վ
եղիլ է ատոր սէպէպը, — հէչ իմա-
ցած չէ, ու ատպէս չիմացած ալ վախ-
ճանիլ է: Անիսէ ատոր սէպէպն ալ
կէնէ Գիրգոր Ասիական եղիլ է, որ

ուտեիս կընստի կէլլէ՝ տայմն վեհա-
 փառ կաթողիկոսին գէշը կասէ՝ շտէ
 նա անշահ մարդ է, շտէ նա համին
 կուտէ, շտէ ժամերուն ստակը կառնէ
 ու իրեն սօյերուն կըզէնկընցունէ, շտէ
 քովը մէքամ կէնճ եպիսկոպոս ունի,
 շտէ նարա խորդած եա խորդելու վար-
 ժատունին տղաքը ամէնքն ալ օլմնոզ
 ին, վարժապետները գէշ կըսորվեցնուն
 ու, ես ի՞նչ կիտնամ, անխատար կասէ
 ու, ուստ էկած տեղը, անխատար սուտ
 խապէրներ կըփռէ օղորմելի կաթողի-
 կոսին վրան որ՝ հալեր ալայ մալայ
 կըպաղի Նջմիածինի Մթոռէն:

Վասինք ամն՝ ախրու հալեր ի՞նչ-
 պէս չի հաւատայ նարա ասածներուն.
 մարդը ինքը (Վախափան) հոնէն էկել
 է նր՞. „տեսածս ու լսածս կասիմ“
 կասէ նր՞: Հալեր ի՞նչ կիտնայ քի.
 նարա սիրտին մէջը ի՞նչ սատանաու-
 թին կայ, հալեր ինչպէս ինքը միամիտ

է՛նը՝ ամպէս ալ ուրիշն միամիտ կիտէ՝
 մեր հալեր ճերմակ միւրիւքով ու տէր-
 վիշի սօյ մարդոց սատանաութիւնէն ան-
 խատար տեղեակ չէ: Նա ի՞նչ կիտնայ
 քի՝ իրենց աղա աղա ասելը ու հետերը
 պաշապաշ փունճ խմելը սատանաութի-
 նին մէկ չէշիտն է...

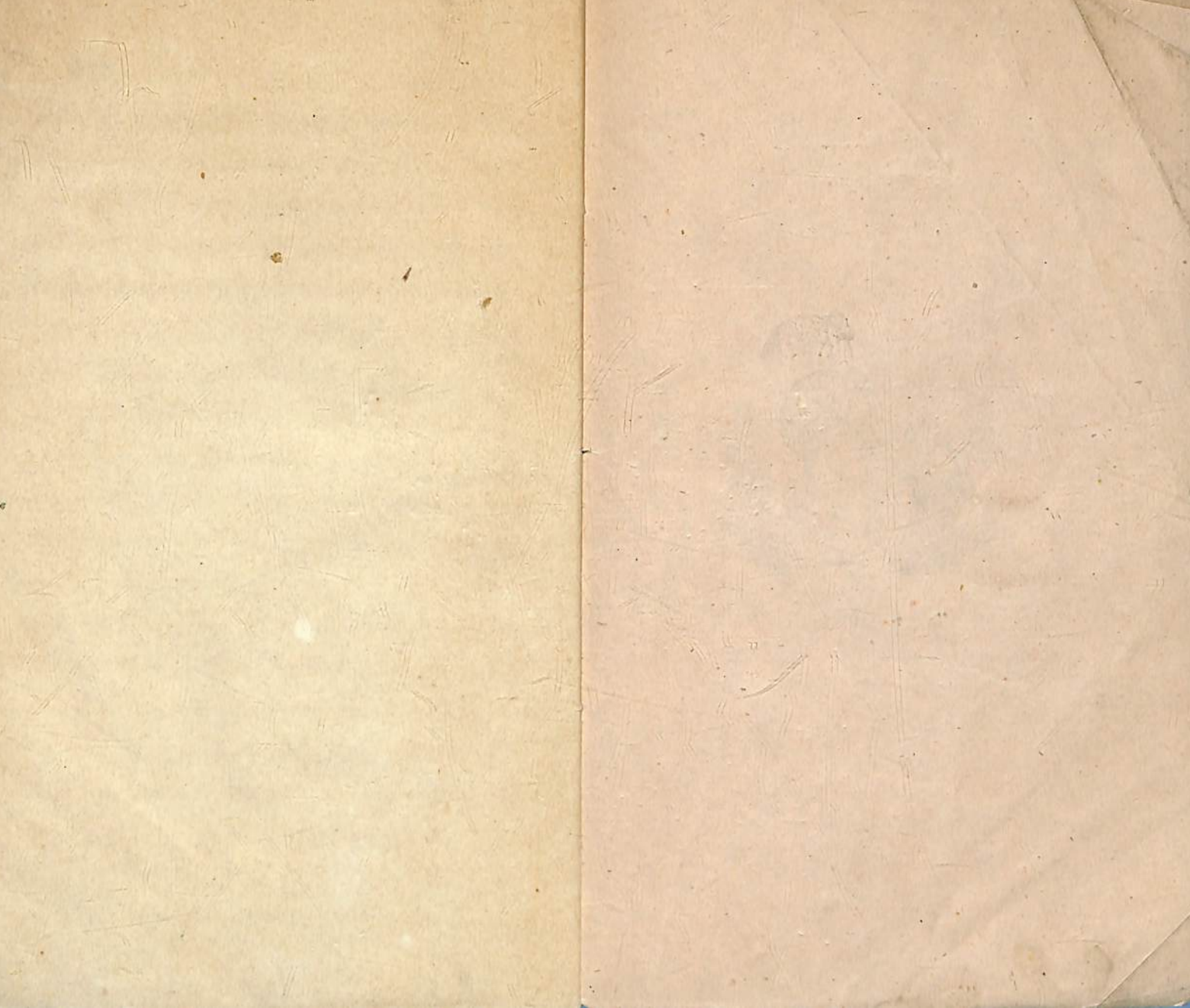
ԽԸՃԻ—ԱՂԱ.

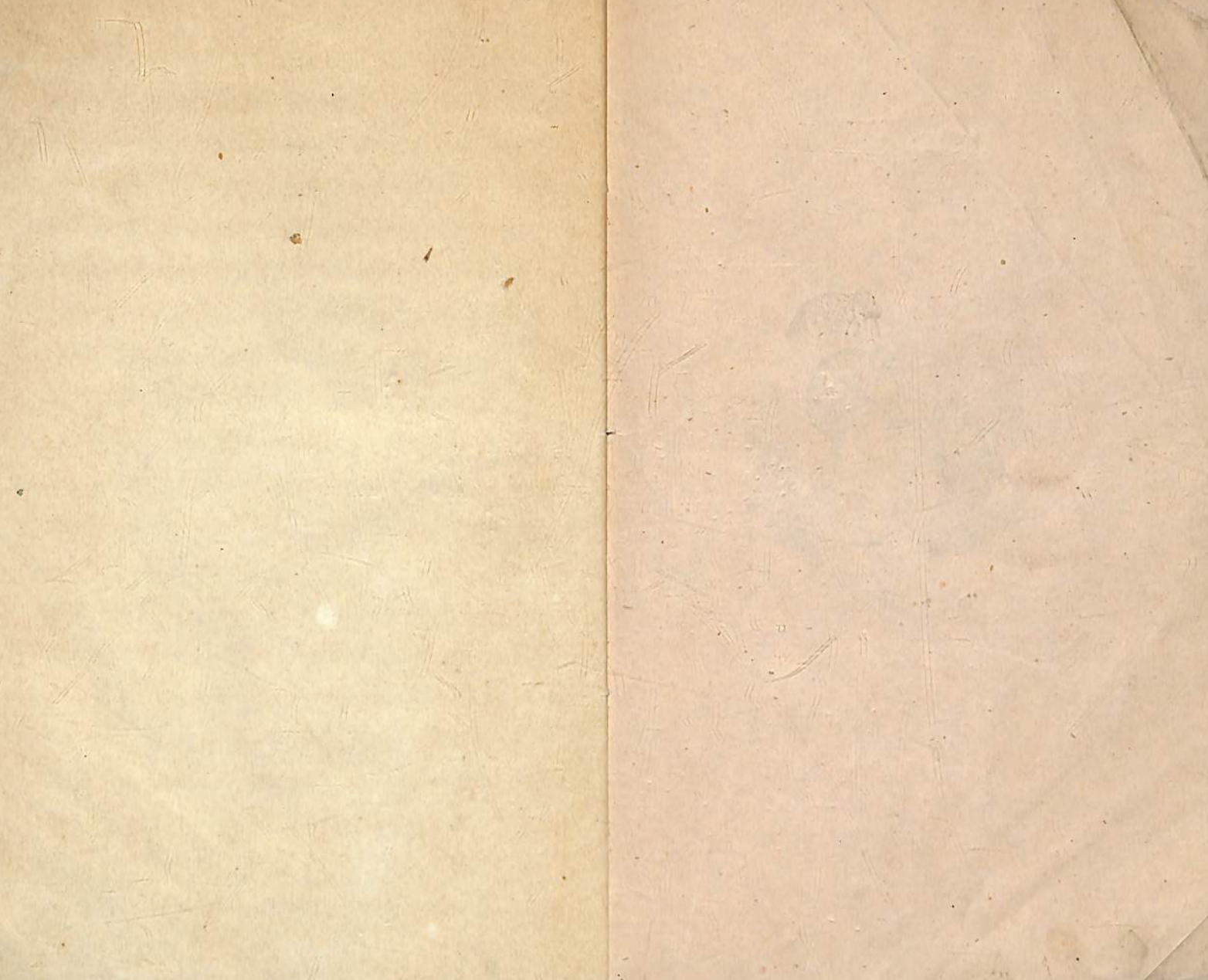

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1781-1782

1781-1782

10849

2013

